Uskontokasvatus ja merkityksellisyys

Soveltavien opintojen neuvottelupäivät, Kuopio 2.10.2019

Kati Tervo-Niemelä

Käytännöllisen teologian professori, Itä-Suomen yliopisto

Uskontokasvatus ja merkityksellisyys

- Mitä on merkityksellinen uskontokasvatus?
- Pedagogiset valinnat ja ratkaisut merkityksellisessä uskontokasvatuksessa

Mitä on merkityksellinen uskontokasvatus?

- Mihin pyrit?
- Mikä on tavoite uskontokasvatuksessa?

Opettajien rippikoululle asettamat tavoitteet

- 1) **Hengelliset tavoitteet**
  - Usko osaksi arkea, uskon vahvistuminen jne.
  - Raamatun sisältöön tutustuminen, oppia ulkoa tekstejä
- 2) **Omaan seurakuntaan tutustuminen ja kiinnittyminen**
- 3) **Luovuuteen ja itseilmaisuun kannustaminen**
  - Musiikki, taide, meditaatio
- 4) **Hauskuus ja nuorten osallisuus**
  - hyvä yhteishenki, paljon hauskaa, nuoret valitsevat itse teemat, valmistetaan yhdessä nuorten kanssa
- 5) **Nuorten henkinen kasvu, itsenäistyminen ja aikuistuminen**

Opettajien osuus, jotka pitävät tavoitteita tärkeänä

	Suomi	Norja	Saksa	Ruotsi	Tanska	Itävalta	Sveitsi
Hengelliset tavoitteet	**75 %**	**74 %**	69 %	66 %	54 %	50 %	45 %
Seurakuntaan tutustuminen ja kiinnittyminen	68 %	69 %	68 %	35 %	27 %	74 %	66 %
Hauskuus ja nuorten osallisuus	58 %	38 %	54 %	**94 %**	24 %	75 %	49 %
Nuoren henkinen kasvu	72 %	58 %	**81 %**	**81 %**	58 %	**85 %**	**94 %**
Luovuuden aktivointi	51 %	43 %	42 %	**63 %**	24 %	50 %	51 %

- Suomalaisilla rippikouluopettajilla kokonaisuudessaan **monipuoliset vahvat tavoitteet**
- Suomessa **hengelliset** tavoitteet tärkeimpiä
  - **Myös muut** tavoitteet tärkeitä useimmille työntekijöille
- Linkittyy osaltaan kasvatustyössä toimivien monipuoliseen ja monialaiseen ammatillisuuteen ja ammattitaitoon

- **Ruotsissa** vahva painotus **hauskuudelle** ja nuoren omalle **aktiivisuudelle** ja mahdollisuuksille **päättää** rippikoulun sisällöstä. Myös **luovuus** korostuu.
- **Tanskassa** kaikki tavoitteet suhteellisen **matalasti** painottuneita (paitsi uskonnollinen tietämys)

Pedagogiset valinnat ja ratkaisut merkityksellisessa uskontokasvatuksessa

Miten sillä, miten uskontokasvatusta toteutetaan, voidaan vaikuttaa sen merkityksellisyyteen?

Miten pedagogisilla valinnoilla voidaan vaikuttaa?

Eri tutkimusten näköaloja

- Kv. rippikoulututkimus
  - Nuorten ja opettajien aineistoja
- Tamperelaisnuorten pitkittäistutkimus 14-v-25-v
- Jumalanpalveluksesta kerättyjä aineistoja

Uskonnolliseen ajatteluun vaikuttaneet tahot (arvio 25-vuotiaana)

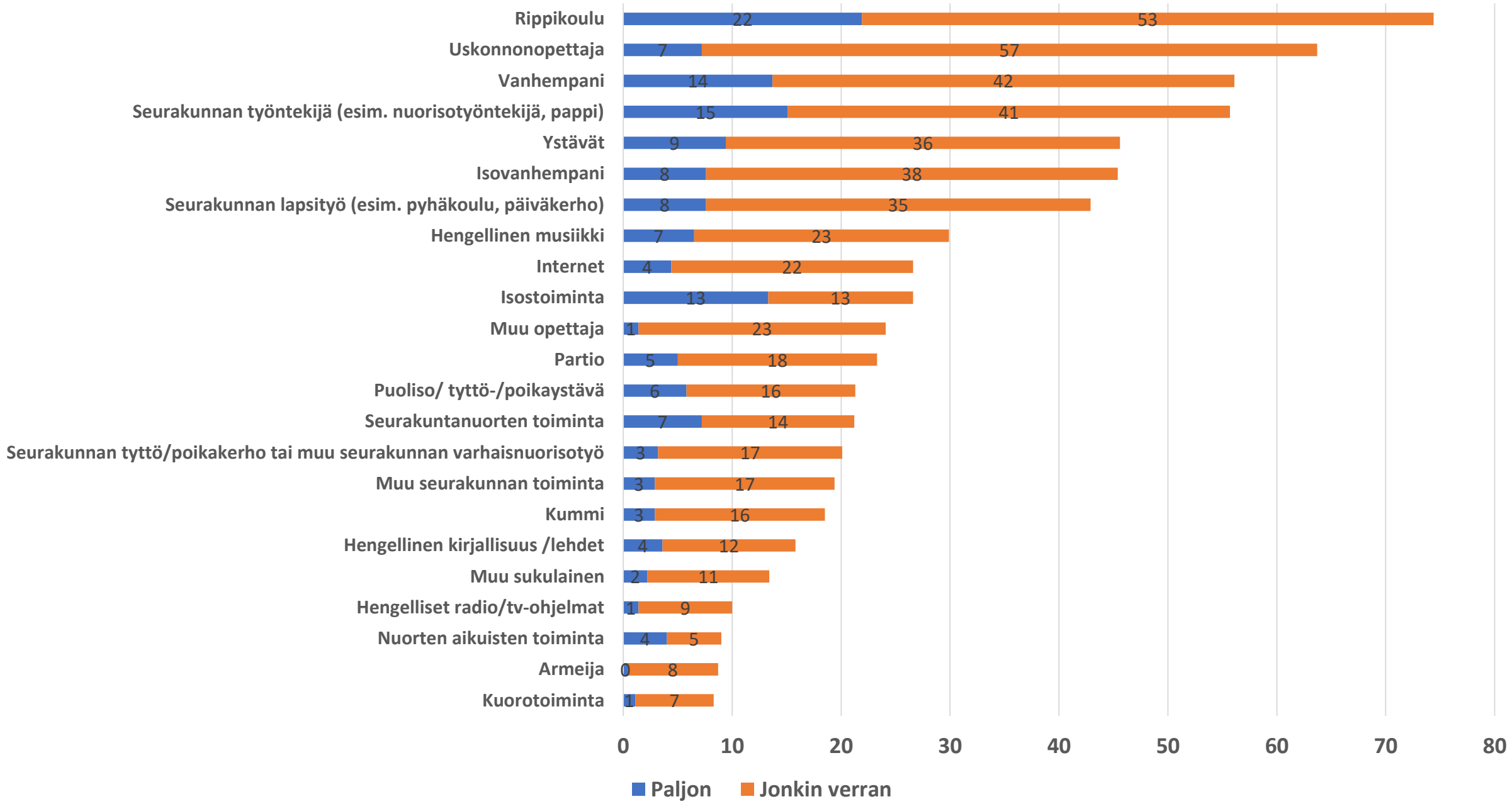

Rippikoulukokemus jälkikäteen

- Kysymystavasta riippuen noin 80 % nuorista suhtautuu rippikouluun jälkikäteenkin selkeän myönteisesti, 5-10 % kielteisesti
  - Pettymyksiä rippikoulussa aiheuttaa:
    - Autoritatiivinen opetus, kokemus pakkopullasta, Jumalan tyrkyttäminen, nuoria ei kuunnella ja arvosteta, ryhmähengen puute
- Rippikoulukokemus ei synny tyhjiössä
  - uskonnollinen kotitausta yhteydessä myönteisiin rippikoulukokemuksiin
- Rippikoululla arvioidaan olevan tärkeä vaikutus omaan uskonnolliseen ajatteluun vielä 10 vuotta rippikoulun jälkeen

- Rippikouluun tyytyväisten osuus ja leirin pituus
- Asteikolla 1-7 (1=ei ollenkaan, 7=täysin tyytyväinen, niiden osuus, jotka valinneet 1-7)

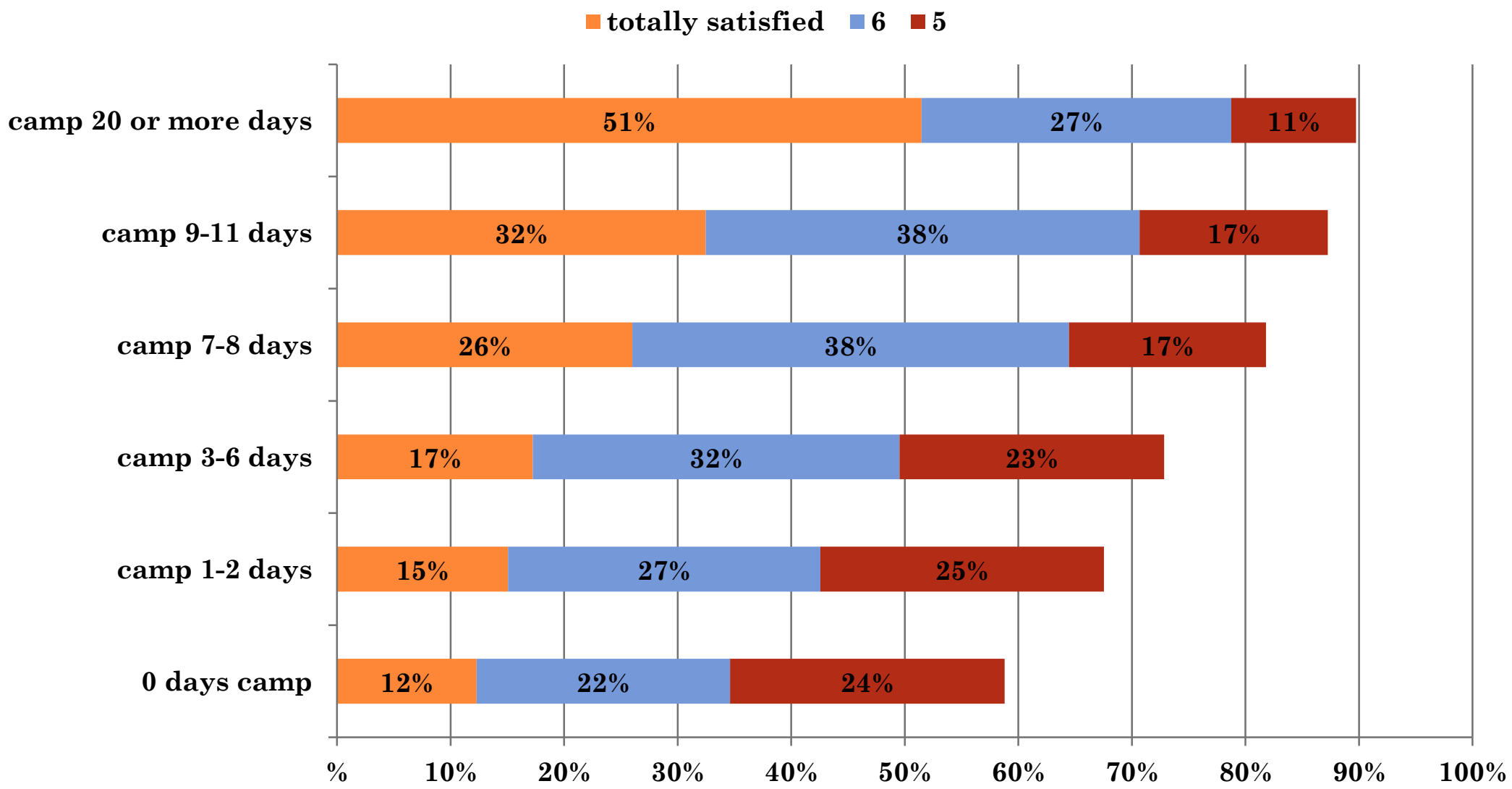

Leirin pituus ja uskonnollisuuden muutos rippikoulun aikana

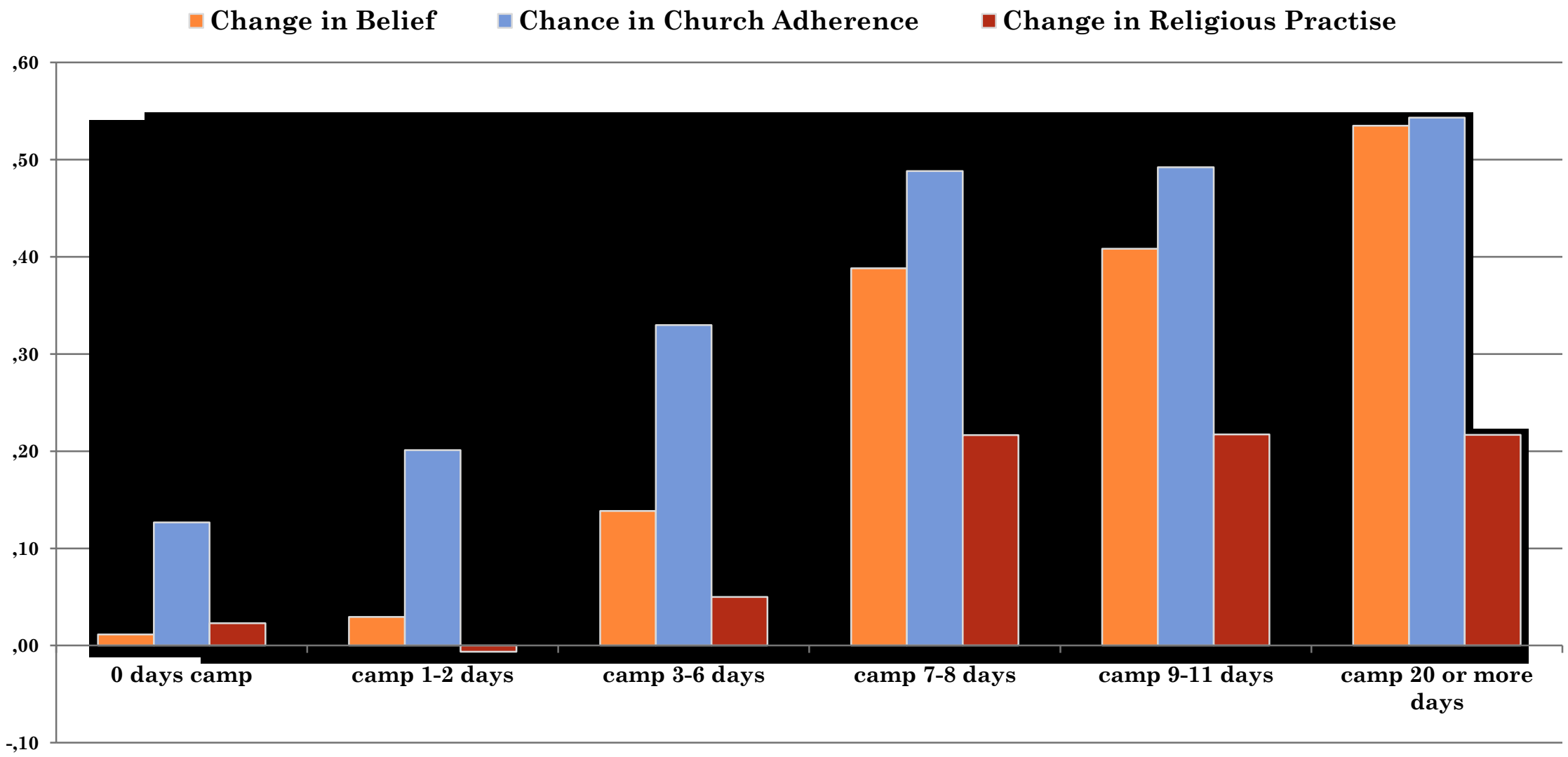

Rippikoulun toteutustavat ja niiden merkityksellisyys

- Rippikoulukokemuksia ja tyytyväisyyttä selittävät tekijät (N=928; unit-level data)

	Tyytyväisyys (iKN3)	Kokemus uskossa kasvamisesta (iKB1)	Kokemus osallisuudesta (iKK3)	Myönteiset kokemukset jumalanpalveluksista (iKS1)
Leirin pituus	**.17****	**.09***	**.21****	**.15****
Osallistavat opetusmenetelmät	-.01	.03	.02	.01
Vierailut ja vierailijat	-.03	-.05	-.03	.02
Musiikki ja hartauselämä	**.19****	**.12****	**.20****	**.18****
Luennointi	**-.12****	-.05	**-.07***	.01
Kristillisten tekstien ulkoa opettelu	-.07	**.15****	**-.12****	.01
R/R^2	.32/.10	.23/.05	.36/.13	.26/.07

Nuoren suhtautumista kirkon jäsenyyteen rippikoulun lopussa selittävät tekijät Suomessa ja yhdeksän maan kansainvälisessä aineistossa. (Linear regression)

	Nuoren suhtautumista kirkon jäsenyyttä kohtaan rippikoulun lopussa selittävät tekijät	
	Suomi	Koko aineisto (9 maata)
(Constant)	***	***
Vanhempien kiinnostus uskontoa kohtaan	.21***	.32***
Koen, että olen tervetullut seurakuntaani ja minut huomioidaan siellä	.13***	.07***
Rippikoulun aikana sain vaikuttaa yhdessä muiden rippikoululaisten kanssa siihen, mitä asioita rippikoulussa käsiteltiin.	.11**	-.03***
Rippikoulun aikana olen kokenut yhteyttä ja yhteenkuuluvaisuutta rippikouluryhmässä	.09**	-.03***
Sain mahdollisuuden kokeilla vapaaehtoistyötä	.08***	.06***
Olen tyytyväinen rippikouluun kokonaisuudessaan	.08**	.06***
Rippikoulun aikana minun uskoon liittyvät kysymykset otettiin huomioon.	.06*	.06***
Rippikoulun aikana sain ryhmästä uusia ystäviä	-.06*	-.01
Rippikoulun aikana olen pystynyt itse päättämään uskonasioistani		.10***
Sukupuoli	.05*	.02**
Rippikoulun aikana oli paljon hauskaa tekemistä		.05***
Selitysosuus	**21,7%**	**17,7%**

Nuoren usko ei synny tyhjiössä - Mikä vaikuttaa nuoren uskonnollisuuteen?

- Missä määrin eri tasoilla olevat tekijät vaikuttavat nuoren uskonnollisuuteen?

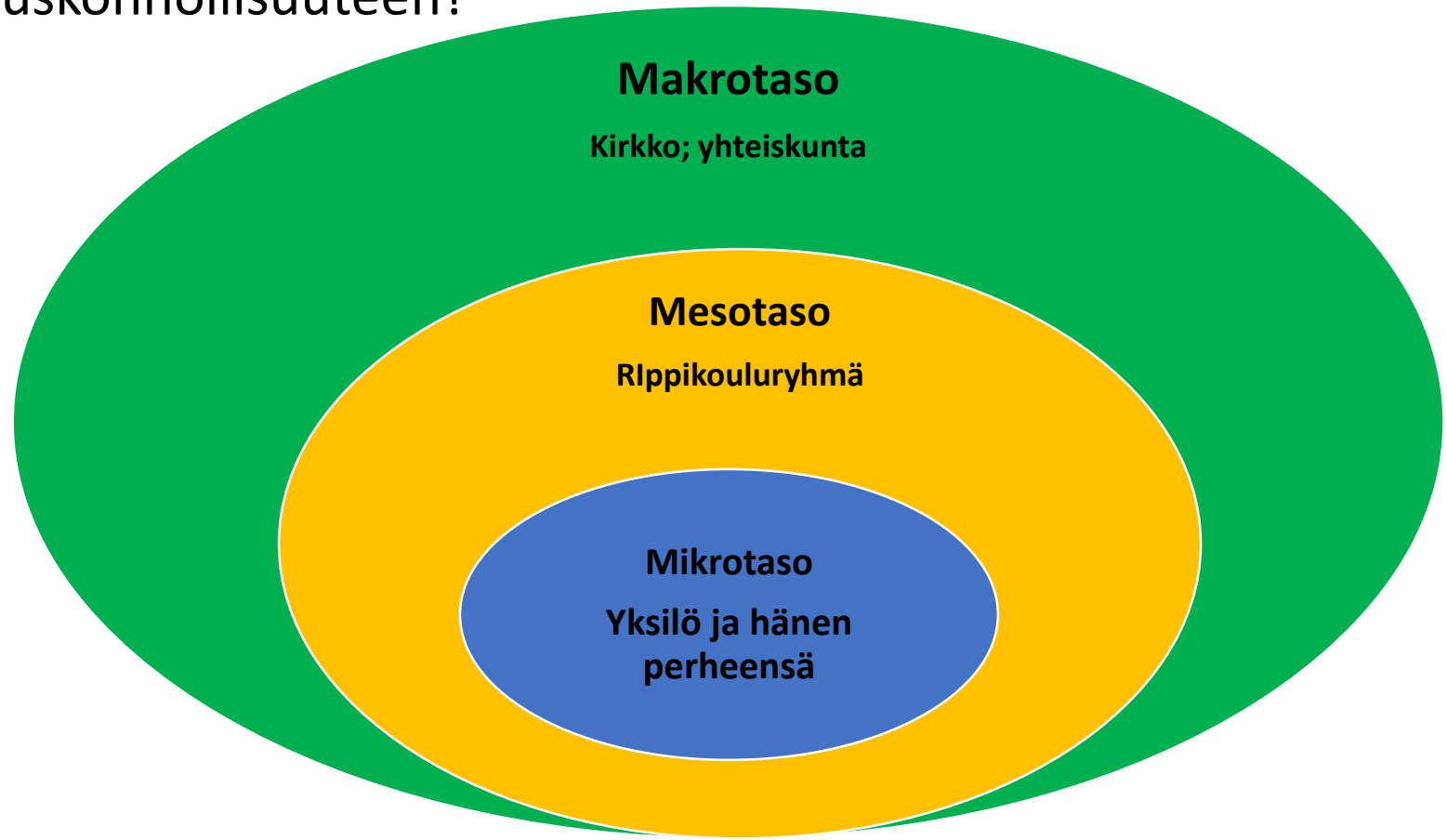

- Makrotaso = Kirkko/seurakuntataso
  - Esim. Tähän seurakuntaan kuuluvien yleinen uskonnollisuuden taso
- Mesotaso = Rippikouluryhmä
  - Esim. Rippikouluryhmässä olevien nuorten kotien keskimääräinen uskonnollisuus
  - Rippikoulun tavoitteet ja opetustavat
- Mikrotaso = nuoren oma elämä ja oma perhe
  - Esim. Rippikoululaisen vanhempien uskonnollisuus
  - Nuoren oma rippikoulukokemus
- Regressioanalyysi

Uskoa ja kirkkoon kuulumisen tärkeyttä selittävät tekijät (rippikoulun lopussa)

- Makrotaso:
  - Kotien uskonnollisuus tässä kirkossa ja seurakunnassa (ja yhteiskunnassa) yleensä
    - Sosiaalinen ilmasto, joka tukee uskontokasvatusta
- Mesotaso
  - Rippikouluryhmän nuorten ja nuorten kotien uskonnollisuus
    - Nuoret yleisesti ottaen tulevat uskonnollisista kodeista
  - Leirin pituus ja opetusmetodit
- Mikrotaso
  - Nuoren oman kodin uskonnollisuus
  - Kontaktit seurakuntaan ennen rippikoulua
  - Rippikoulutyytyväisyys

Isoseksi lähtemistä selittävät tekijät (edellisten lisäksi)

- Makrotaso
  - Kontaktit vapaaehtoisena toimiviin tässä seurakunnassa keskimäärin
    - Seurakunnassa yleensä kohtaa vapaaehtoisia
- Mesotaso
  - Rippikouluryhmällä kontakteja vapaaehtoisiin
  - Rippikouluryhmää rohkaistaan vapaaehtoisiksi
- Mikrotaso
  - Nuorella kontakteja vapaaehtoisiin
  - Sukupuoli (tyttö)
  - Sain kokeilla vapaaehtoistyötä

Mikä selittää nuoren uskoa? Uskottavuusrakennelmien tärkeys

- Uskonto vaatii uskottavuusrakennelmia säilyäkseen (Berger 1967).
- Uskoa vahvistaa, mikäli yksilön ympärillä muut uskovat samoin (McGuire 2002).
- Tutkimuksen tulokset osoittavat, että on tärkeää, että nuorilla:
  - On ympärillä muita ihmisiä, jotka uskovat ja ovat esimerkkinä uskomisesta
    - Tässä kirkossa yleensä
    - Omassa seurakunnassa ja rippikouluryhmässä
    - Omassa kodissa
- Seurakunnat, jotka tarjoavat nuorille yhteisön, jossa on normalia uskoa, rohkaisevat nuortakin uskomaan
  - Toisten nuorten, isosten ja opettajien roolimalli tärkeä; korostuu kun nuoret tulevat kodista, jossa uskonnollista kasvatusta ei anneta

Mitä kodeissa tapahtuu?

Antaisitko lapsillesi uskonnollista kasvatusta?

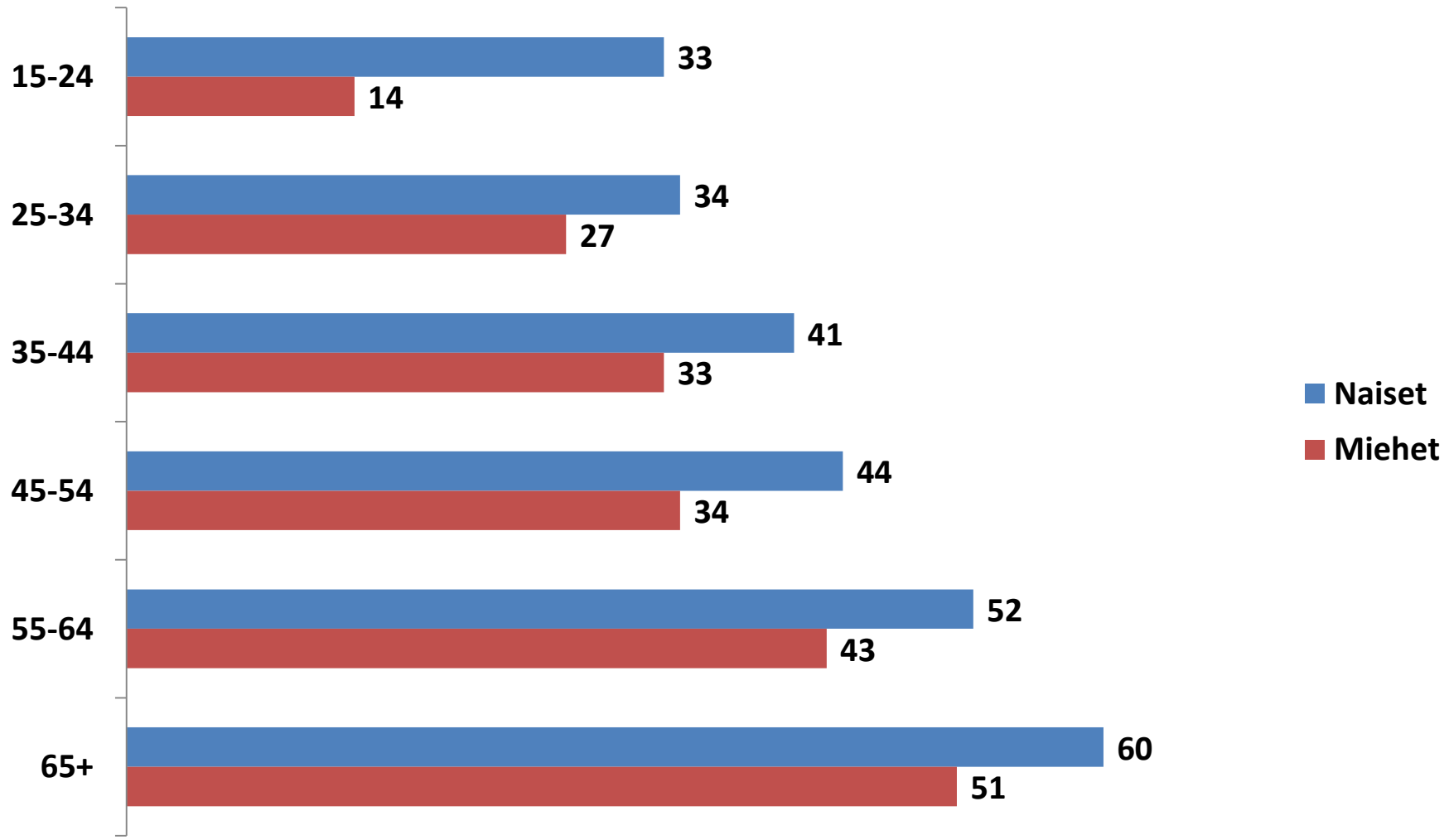

Julistavuudesta sielunhoidollisuuteen

- Kirkon **julistukselliseen** rooliin liittyvät odotukset ja toiveet heikentyneet seurakuntalaisten jäsenyyden perusteluissa ja seurakuntaan kohdistamissa odotuksissa

- Toiveet, että **kirkko auttaisi** ja olisi läsnä heikoimpien **apuna ja tukena** kärsimyksessä ja vaikeuksien keskellä säilyneet vahvoina
- *Kirkoilta odotetaan mukana oloa elämän kipukohdissa ja sielunhoidollisuutta*

Sielunhoidollisuus ja tunnekokemukset seurakuntaan liittyvien odotusten keskiössä

- Jumalanpalveluksesta haetaan ennen kaikkea **tunnekokemuksia**, joita hektisen arjen keskellä vaikea löytää
  - Rauhaa, lepoa
  - Hiljentymistä
  - Voimaa ja tukea
  - Yhteyttä Jumalaan, uskon vahvistusta
  - Seurakuntayhteyttä, ehtoollista
- Julistuksen ja saarnan merkitys taka-alalla
  - **Lähde: Leinonen & Niemelä: Jumalanpalvelus arjen voimana**

Tuttuus rakentaa merkityksellisyyttä

- Toiston voima
- Tutut virret, laulut, rukoukset
- Tutut ihmiset
- Tutut käytänteet
- Helppous ja mutkattomuus
- Rituaalit
- Kehollisuus

Kehollisuus

Uskonnon kehollisuuden huomioiminen tärkeää

Teologia on aina suhteessa kehoon

- Eletty, koettu

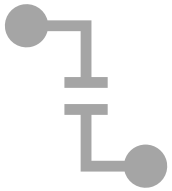

Kognitiivisia prosesseja ei voi erottaa kehollisesta kokemuksesta

Ihmisen tunnemaailman huomioiminen

Mitkä tekijät selittävät sitä, että jumalanpalvelus koettu uskoa vahvistavana (Tervo-Niemelä 2016)

- Taustatekijät

	Beta
(Constant)	
B02. Syntymävuotenne	-.37***
B05. Kuinka usein käytte jumalanpalveluksessa?	.23***
Eivät selitä:	
B01. Sukupuolenne?	.08
B06. Kuulutteko tähän seurakuntaan?	.06
Opinnot kesken	-.12
Kansakoulu	.06
Keskikoulu, peruskoulu, ammattikoulu	-.11
Lukio tai opistoasteen tutkinto	-.04
Yliopisto tai korkeakoulu	.04

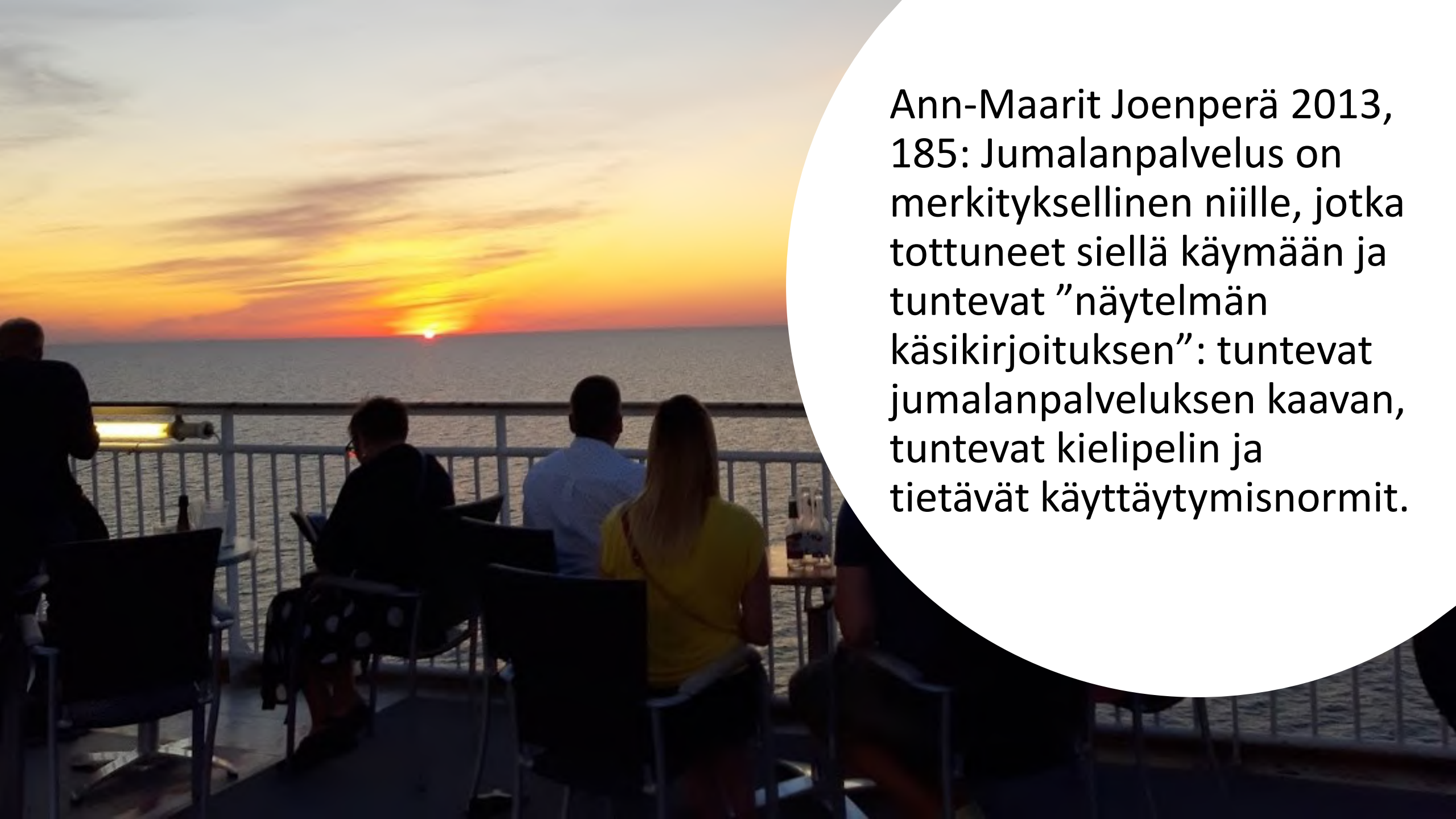

Ann-Maarit Joenperä 2013, 185: Jumalanpalvelus on merkityksellinen niille, jotka tottuneet siellä käymään ja tuntevat ”näytelmän käsikirjoituksen”: tuntevat jumalanpalveluksen kaavan, tuntevat kielipelin ja tietävät käyttäytymisnormit.

Jumalanpalveluskokemukseen liittyvät tekijät, jotka selittävät kokemusta jp:sta ”uskoa vahvistavana” (Tervo-Niemelä, Kati 2016)

	Beta
Jumalanpalvelus korosti Jumalan armahtavaisuutta.	.38***
Mielestäni saarna oli suunniteltu minullekin.	.33***
Koin, että minunkin puolestani rukoiltiin.	.20***
Papit kohtasivat seurakuntalaiset hyväksyvästi ja armollisesti.	.25***

➔ KOKEMUS ARMOSTA JA ARMOLLISUUDESTA

➔ KOKEMUS, ETTÄ **MINUT** HUOMIOIDAAN

Matala kynnys

Jumalanpalveluksen matalaa kynnystä ei tule pohtia vain mukaan tulemisen, vaan sekä sisään että ulospäin tapahtuvan liikkeen ja messussa olemisen kannalta. Tämän takia on tärkeää, että osallistuja opastetaan läpi koko mahdollisimman yksinkertaisen, ihmisläheisen sekä musiikillisesti ja kielellisesti ymmärrettävän messun. (Heini Kontiainen 2015)

Mikä rakentaa merkityksellisyyttä uskonnollisessa kohtaamisessa?

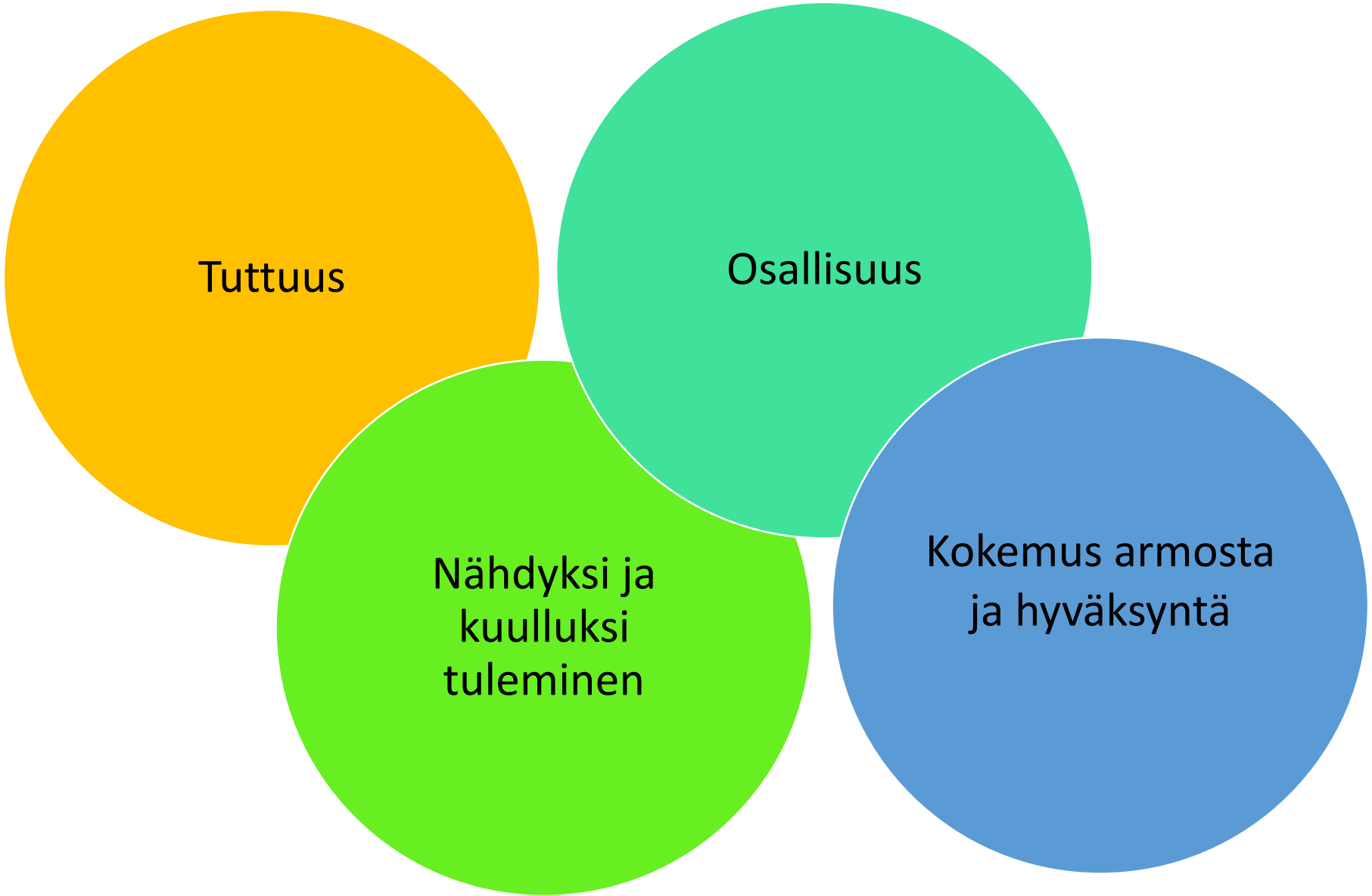

Uskontokasvatuksen toteutustavoilla merkitystä

- Lapsi / nuori / aikuinen kokee yhteisöllisyyttä
  - Kokemus yhteisöllisyydestä selittää tyytyväisyyttä eniten
  - Lapsi / nuori / aikuinen saa uusia ystäviä
- Toiminnassa on hauskaa
- Vähemmän luennointia
- Vahva hartauselämä ja paljon musiikkia
- Lapsi/ nuori / aikuinen kokee hyväksyntää
- Lapset / nuoret / aikuiset saavat itse vaikuttaa käsiteltäviin aiheisiin
- Lapsi/nuori/aikuinen huomioidaan ja omat kysymykset otetaan vakavasti
- Leirin pituus
- Lapsia/nuoria/aikuisia rohkaistaan osallistumaan ja sitoutumaan kirkon toimintaan ja vapaaehtoistyöhön
- Lapset/nuoret/aikuiset tutustuvat lapsiin/nuoriin/aikusiin, jotka aktiivisia kirkossa
- Lapset / nuoret / aikuiset nähdään yksilöinä, nuorista ollaan kiinnostuneita
- Seurakunnalla on tarjolla (lapsille, nuorille, aikuisille) toimintaa

Kenelle seurakunta ja kirkon viesti?

- *”Jolla on, sille annetaan, ja hän on saava yltäkyllin, mutta joilla ei ole, siltä otetaan pois sekin mitä hänellä on” (Matt. 13:13).*

- Kirkon sanoma ja viesti selvästi puhuttelee eniten niitä, jotka ovat ”sisäpiiriä”
- Ulkopuoliselle viesti jää usein heikosti merkitykselliseksi
- Näkyy myös esim. rippikoululaisten kokemuksissa
  - Eniten rippikoulusta saavat ne, jotka ovat saaneet lapsena uskonnollista kasvatusta
  - Etäämmällä kirkosta olevaa rippikoulu puhuttelee selvästi harvemmin

Miten kirkot voisivat kohdata ihmiset, joilla ei mene niin hyvin?

- Useat tutkimukset osoittavat, että huonompi osaiset ja syrjäytymisvaarassa olevat ovat myös ”uskonnollisesti huonompiosaisia”
- Uskonnollisuus kasautuu hyvinvoiville
- Uskonnolliset yhteisöt kohtaavat ennen kaikkea hyvinvoivat
  - Korostuu uskonnollisuuden heikentyessä
- Näkyy niin nuorilla kuin vanhemmilla ihmisillä

Rippikoulunuorten vastaus kysymykseen ”Iloitsen elämästäni” vuonna 2018. Rippikoulun itsearviointikysely 2018. N=7293

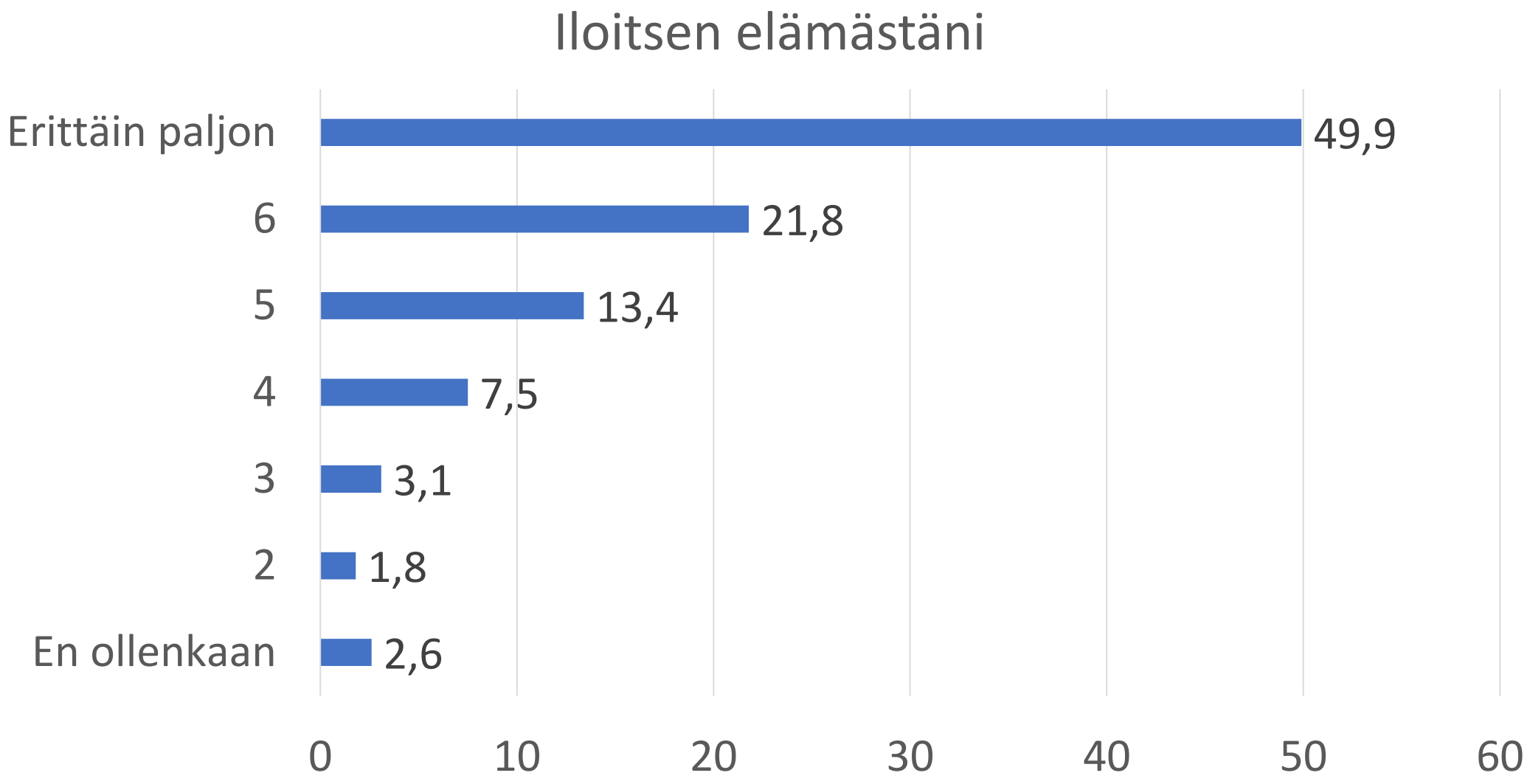

Nuorten halu kuulua kirkkoon sen mukaan, miten iloitsevat elämästään (F=106,67***). Rippikoulun itsearviointikysely 2018. N=7293

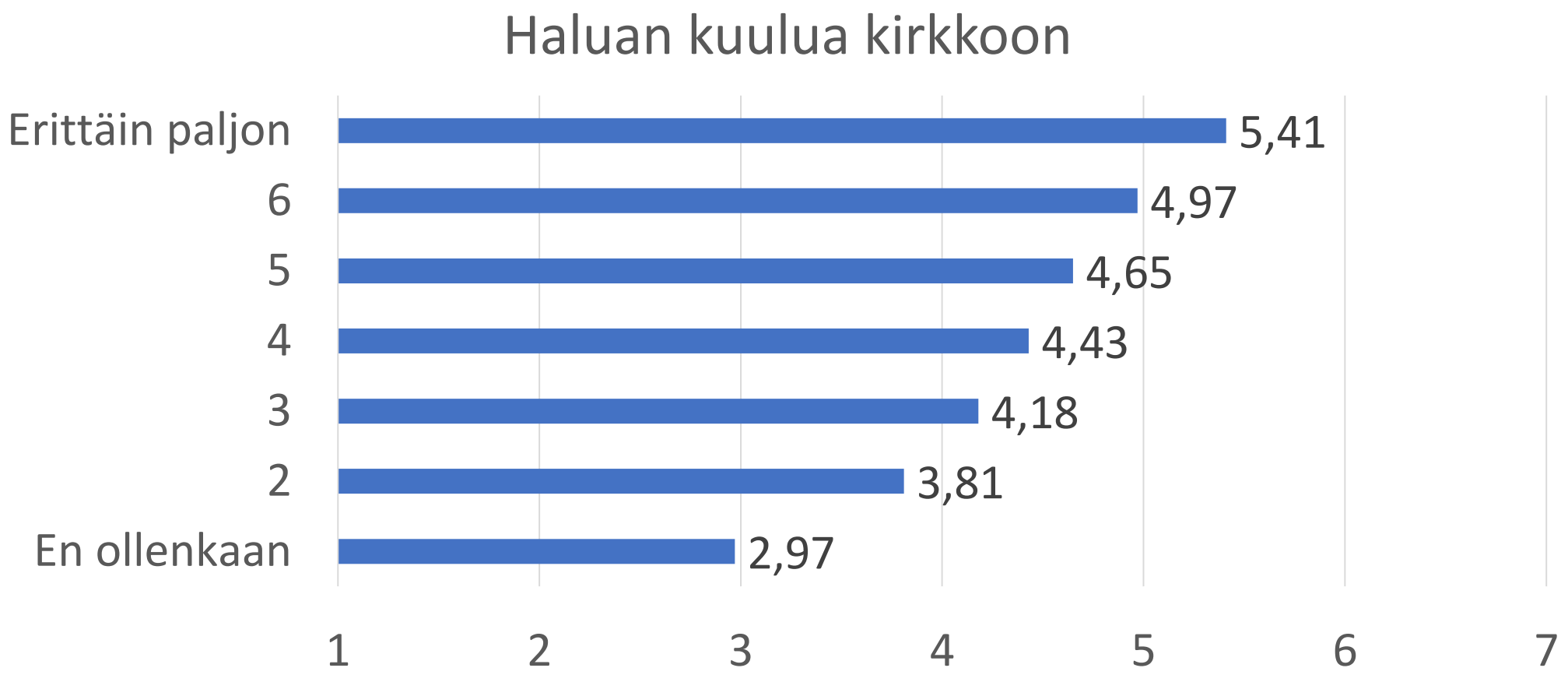

Tulisiko ihmisten hyvinvoinnin lisääminen nostaa yhä enemmän uskonnollisten yhteisöjen toiminnan keskipisteeseen?

- Kaupunkiteologian professori Henrietta Grönlund (Maan Suola 2019):

”Me kaikki etsimme pyhää ja kirkossa etsitään tapoja konkretisoida pyhä. Yhdelle se on messu, toiselle ruokakassien jakaminen. Kirkko on yhä enemmän liikaa kokoustava kirkko. Toisenlainen työote vaatii elämistä ihmisten kanssa. [---] Pitää juurtua kontekstiin ja saada ihmiset toiminnan omistajiksi.”

Kuka omistaa teologian?

Lapset, nuoret ja seurakuntalaiset laajasti tulisi nähdä yhä enemmän **teologian tekijöinä**, ei se kohteena.

Henkilökohtainen merkityksellisyys, myös teologiassa, rakentuu **kuulluksi tulemisen**, **kohtaamisen** ja **osallisuuden** kautta.

Kiitos mielenkiinnosta ☺ kati.tervo-niemela@uef.fi

Lähteet:

- **Kuvat: Kati Tervo-Niemelä (copyright)**
- Tervo-Niemelä, Kati (2019) What Happens After Volunteering? 10-Year Longitudinal Research on Young Volunteers in Finland. In Friedrich Schweitzer, Wolfgang Ilg, Peter Schreiner (eds.) Researching Non-Formal Religious Education in Europe. Münster/New York: Waxman, 267-280.
- Tervo-Niemelä, Kati (2018) Ikä- ja sukupolvivaikutteet uskonnollisuudessa. – Ketola, Kimmo, Martikainen, Tuomas & Taira, Teemu (toim.) *Uskontososiologia*. Helsinki: Eetos.
- Tervo-Niemelä Kati & Schlag, Thomas & Koch Muriel (2017) Changes and Trends in Church Commitment after Confirmation – Friedrich Schweitzer, Thomas Schlag, Henrik Simojoki, Kati Tervo-Niemelä & Wolfgang Ilg (eds.) *Confirmation work, Faith and Volunteerism. A longitudinal Study on Protestant Adolescents in the Transition towards Adulthood – European perspectives*. München: Gütersloh, 61-76.
- Ilg, Wolfgang & Tervo-Niemelä, Kati & Maaß, Christoph (2017) Believing, belonging and volunteerism in adolescence. Predictive factors from childhood and confirmation time in a multi-level framework. – Friedrich Schweitzer, Thomas Schlag, Henrik Simojoki, Kati Tervo-Niemelä & Wolfgang Ilg (eds.) *Confirmation work, Faith and Volunteerism. A longitudinal Study on Protestant Adolescents in the Transition towards Adulthood – European perspectives*. München: Gütersloh, 114-129.
- Schweitzer, Friedrich, Thomas Schlag, Henrik Simojoki, Kati Tervo-Niemelä & Wolfgang Ilg (2017) Introduction– Friedrich Schweitzer, Thomas Schlag, Henrik Simojoki, Kati Tervo-Niemelä & Wolfgang Ilg (eds.) *Confirmation work, Faith and Volunteerism. A longitudinal Study on Protestant Adolescents in the Transition towards Adulthood – European perspectives*. München: Gütersloh,
- Kontiainen, Heini (2015). "Valohoitoa pintaa syvemmälle" Tutkimus Valon messun merkityksestä sen toteuttajille. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/158560/KontiainenHeiniProGradu.pdf?sequence=2

- Schweitzer, Friedrich, Thomas Schlag, Henrik Simojoki, Kati Tervo-Niemelä & Wolfgang Ilg (2017) Conclusions – Friedrich Schweitzer, Thomas Schlag, Henrik Simojoki, Kati Tervo-Niemelä & Wolfgang Ilg (eds.) *Confirmation work, Faith and Volunteerism. A longitudinal Study on Protestant Adolescents in the Transition towards Adulthood – European perspectives*. München: Gütersloh,
- Tervo-Niemelä, Kati (2016) Sukupolvet, usko ja jumalanpalveluskokemus. – Joona Salminen (toim.) Miten Suomi uskoo? Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran Vuosikirja 2016. Helsinki: STKS, 27-47.
- Niemelä, Kati & Ilg, Wolfgang (2015) From classrooms to camps? Effects of different physical learning spaces and teaching methods in confirmation work. – Schweitzer, Friedrich & Niemelä, Kati & Schlag, Thomas (eds.) Youth, religion and confirmation work in Europe. München: Gütersloh, 106-116.
- Schlag, Thomas; Herdecker, Georg; Niemelä, Kati & Schweitzer, Friedrich (2015) Confirmation work in the View of the Workers. – Schweitzer, Friedrich & Niemelä, Kati & Schlag, Thomas (eds.) Youth, religion and confirmation work in Europe. München: Gütersloh, 71-81.
- Niemelä, Kati. 2010. Vad får de ut av det hela? Religiösa mål och resultat av konfirmandarbete i fyra nordiska länder. – Krupka, Bernd & Reite, Ingrid (eds.) *Mellom Pietisme of pluralitet. Konfimasjonsarbeid i fire nordiske land i et empirisk perspektiv*. Oslo: IKO-Forlaget, 90–107.
- Leinonen, Miia & Niemelä, Kati. 2012. Jumalanpalvelus arjen voimana. Seurakuntalaisten jumalanpalvelusodotukset ja -kokemus (Sunday service as a provider of strenght. Expectations and experiences related to Sunday service). Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja, 29. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus